

Česká mariologická (a mariánská) bibliografie 19. století*

Štěpán M. Filip

1. METODOLOGICKÝ ÚVOD

Tato studie navazuje na předchozí studii prof. Dr. Ctirada Václava Pospíšila:¹ to, co studie prof. Pospíšila zpracovala v oblasti christologie, snaží se tato práce zachytit v oblasti mariologie. Můžeme tudíž říci, že obě studie tvoří jeden celek. Také naše studie se drží kritéria českého jazyka jako vymezujícího *českou* teologii.

Zvláště o Panně Marii byla publikována celá řada publikací lidového charakteru (kázání, rozjímání apod.), které však nejsou hlavním předmětem našeho zájmu, neboť toto pojednání chce být především přehledem teologické literatury. Naše bibliografie není tudíž především *mariánská*, ale *mariologická*. Na druhé straně hranice mezi *mariánským* a *mariologickým* nejsou vždy zcela zřetelné, protože *sensus fidei* vyjádřený mariánskou úctou sehrál při formulaci mariánských dogmat a mariánské nauky životně důležitou úlohu. Proto jsou zde zaznamenána i díla, která stojí na pomezí odborné a populární literatury.

Základní struktura naší práce je následující: nejprve probereme původní české knižní tituly, pak překladové tituly a nakonec články v *Časopise katolického duchovenstva* (dále ČKD). V rámci těchto jednotlivých oddílů je pak řazení chronologické, tj. podle roku vydání příslušné knihy či článku. V případě první části o původní knižní tvorbě je tento chronologický řád v jednom případě přerušen: u jednoho autora, kte-

* Tato studie je výstupem grantového úkolu CMTF_2010_008: Dějiny české christologie a mariologie v 19. století. Chci upřímně poděkovat všem, kdo mi při jejím vzniku pomáhali: knihovníkům Mgr. Jiřímu Piáčkovi a Mgr. Haně Frycové, studentům Mgr. Zdeňkovi Drškovi, Bc. Jakubu Vavrečkovi a Davidu Káňovi i pracovníkům Vědecké knihovny v Olomouci a Arcibiskupské knihovny v Olomouci. Velmi také děkuji za pomoc knihovnici Haně Zatloukalové a bratru Mgr. Klimentu Tomášovi Mikulkovi OP.

¹ Srov. Ctirad Václav POSPÍŠIL, „Prolegomena ke studiu české christologie 19. století – knižní produkce a odborné články v ČKD,“ *Studia theologica* 13, č. 2 [44] (2011): 126–162.

rý publikoval více knižních titulů – Dr. Antonína Lenze – referujeme hned i o jeho dalších dílech, vydaných v pozdějších letech. Literární díla v rámci jednotlivých částí průběžně číslujeme (v první části přidělujeme A. Lenzovi jen jedno číslo a jeho jednotlivá díla pak dále označujeme malými písmeny).

2. PŮVODNÍ ČESKÁ KNIŽNÍ TVORBA

1. Jan Valerian JIRSÍK,² *Populární dogmatika: Kniha ve kteréžto učení víry svatě katolické církve prostonárodním způsobem vykládá Jan Valerian Jirsík*, Praha: Dědictví svatého Jana Nepomuckého 1841, 622 s. malého formátu (NKP; KTF UK; databáze Kramerius [3. vyd. z roku 1852]);³ 4. upr. vyd.: Praha: Katolické nakladatelství B. Stýbla, 1866, 560 s. (NKP; KTF UK; MZK; Aletti; Arcibiskupská knihovna Olomouc). Jirsíkově dogmatice byla již věnována patřičná a zasloužená pozornost v christologické studii prof. Pospíšila.⁴ Pro její důležitost nemůžeme opominout její mariánské akcenty, které však nejsou četné: Setkáváme se s nimi víceméně pouze v traktátu o společenství svatých, jehož jeden paragraf je zasvěcen mariánské úctě (1. vyd.: s. 592–598; 4. vyd.: s. 533–538). Ve 4. vydání dogmatiky je navíc pod vlivem vyhlášení dogmatu o neposkvrněném početí Panny Marie přidán paragraf o tomto dogmatu, a to v rámci traktátu o Bohu Stvořiteli, respektive antropologické části tohoto traktátu (srov. s. 210–211).

2. Joachym JINDRA, *Żywot panenské matky Bożej Marie*, Dle Silberta wolně wzdělal, mnohými přídawky rozssjřil, a mrawným naučenjm zprowjgel Jachim Jindra, Praha: [Martin Neureuter?] 1843, 368 s. (NKP; databáze Kramerius).

3. Josef Mírumil POHOŘELÝ,⁵ *Żywot Pána nasheho a Spasitele swěta Ježjsse Krista a Panny Marie, blahoslawené Matky geho*, Hradec Králové: Jan Host. Pospjssil, 1844, VIII, 92 s. (NKP; VKO; databáze Kramerius).

² Narozen 1798, zemřel 1883.

³ Zkratky knihoven, kde se uvedené knihy nacházejí: Aletti = knihovna Centra Aletti v Olomouci; KTF UK = knihovna Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze; MZK = Moravská zemská knihovna v Brně; NKP = Národní knihovna ČR v Praze; VKO = Vědecká knihovna v Olomouci.

⁴ Srov. POSPÍŠIL, „Prolegomena ke studiu české christologie 19. století,“ s. 139–140.

⁵ Narozen 1805, zemřel 1887.

4. Josef ZIMMERMANN,⁶ *Neposkvrněná Hvězda na obloze cjrkewnj anebo Doby neporusseného života neyblahoslaweněgssj Panny Mari se zwłásstnjm ohledem na neposkvrněné Početj*, Praha: Bedřich Rohlíček, 1855, 240 s. (NKP; KTF UK; databáze Kramerius).

5. Tomáš BEČÁK, *Úcta Marie založená a vysvětlená w nejznamenitějšsich pobožnostech Mariánských*, 2. vyd., Olomouc: Kněhkupectwj Jana Neugebauera 1859, VIII, 384 s. malého formátu (MZK; Bibliotheca dominicana Olomouc). Autor, rektor olomouckého semináře a spoluzakladatel nakladatelství Dědictví sv. Cyrila a Metoděje (narozen 1813, zemřel 1855), byl především známý redigováním katolického kancionálu. Ve své knize podává postupný výklad o nejdůležitějších projevech mariánské úcty: o loretánských litaních, chvalozpěvu *Magnificat*, modlitbách *Zdrávas, Maria, Anděl Páně* a *Salve Regina*, růženci, pobožnosti k Neposkvrněnému srdci Panny Marii, májových pobožnostech a hlavních mariánských svátcích.

6a. Antonín LENZ, *Mariologie čili učení církve katolické a v církvi chované o Matce Boží*, Praha: Knih tiskárna Cyrillo-Methodějská (J. Zeman a spol.), 1879, 272 s. (NKP; KTF UK; Aletti; Arcibiskupská knihovna Olomouc). Dr. Antonín Lenz, pozdější probošt vyšehradské kapituly (narozen 1829, zemřel 1901), je bezesporu jedním z nejvýznamnějších českých teologů 19. století.⁷ Po dvaceti pěti letech od slavnostního vyhlášení dogmatu o Mariině neposkvrněném početí (8. 12. 1854) publikoval toto systematické pojednání o životě Panny Marie se zvláštním zřetelem na tajemství jejího neposkvrněného početí. Struktura knihy je tedy chronologicko-systematická: postupně se probírá celý Mariin život a v tomto rámci se vykládají dogma o jejím neposkvrněném početí i další mariánská dogmata a také další části systematické mariologie. Autor se ve svém výkladu často odvolává na četná svědectví tradice, ať už liturgie, církevních otců, středověkých teologů a vizionářek (např. sv. Brigity), která průběžně cituje. Velká pozornost je věnována terminologii používané ve spojitosti s Bohorodičkou (srov. s. 28n). A. Lenz se nevyhýbá ani tématu zasvěcení P. Marie v jeruzalémském chrámu (srov. s. 52–60) či jejího zasnoubení se svatým Josefem. Na tomto místě

⁶ Narozen 1804, zemřel 1877.

⁷ Srov. Martin C. PUTNA, *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918*, Praha: Torst, 1998, s. 184; Tomáš VEBER, *Teolog – polemik Antonín Lenz (1829–1901): Počátky teologické antropologie v českých zemích v 19. století*, České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2008.

např. v rozporu s převládající ikonografií zastává stanovisko, že sv. Josef nemohl být o mnoho starší než Matka Boží, a že tedy nebyl ani vdovcem s dětmi z prvního manželství (srov. s. 65). Seriózní tón je občas narušen exkurzem do aktuálního dění (srov. s. 152) či pranýřováním antických zvyklostí (srov. s. 183). Je také zdůrazněno, že Matka Boží představuje rehabilitovanou ženu (srov. s. 183) a že křesťanky jsou ženy pravým způsobem emancipované, protože již od nejstarších dob měly podíl na apoštolátu (srov. s. 207nn). Na konci svého díla (s. 256nn) autor probírá nejružnější mariánská poutní místa, nejprve světová (včetně tehdy aktuálních Lurd) a poté česká. Okouzující je vroucnost, kterou je celá kniha prostoupena a takřka „provoněna“.

6b. Antonín LENZ, *Anthropologie katolická: Skromný příspěvek ku dogmatické theologii*, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1882, 644 s. (NKP; KTF UK; Aletti; Arcibiskupská knihovna Olomouc; Bibliotheca dominicana Olomouc). V tomto zřejmě nejvýznamnějším teologickém díle A. Lenze, kterému byla také v poslední době věnována náležitá pozornost,⁸ nalezneme v rámci kapitoly o dědičném hříchu poměrně rozsáhlé pojednání o neposkvrněném početí Panny Marie (srov. s. 481–544). Hlavní část tohoto pojednání je pozitivní: probírá toto mariánské privilegium v Písmu sv., v nauce církevních Otců a scholastických teologů a v liturgii. Zbývající, kratší část pojednání má spekulativní charakter, tj. uvádí teologické důvody a vyvrací námitky.

6c. Antonín LENZ, *Mariologie Arnošta z Pardubic, prvního arcibiskupa pražského: Na základě jeho spisu: Psalterium de laudibus Beatissimae Virginis, čili Mariale Ernesti*, Praha: Knihtiskárna Cyrillo-Methodějská (J. Zeman a spol.), 1887, 265 s. (NKP; KTF UK; MZK; Aletti). A. Lenz se snaží o celkovou syntézu učení o Panně Marii v díle prvního pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic. Po krátkém životopise následuje historie latinsky psaného rukopisu *Mariale*. Podle Albína bylo Arnoštovo *Mariale* uchováváno v augustiniánském klášteře v Třeboni, po jeho vypálení husity jej ukryli Rožmberkové a pak se ocitlo v knihovně Pražského hradu. Při vpádu Švédů bylo zrovna půjčeno jezuitům, takže se nestalo válečnou kořistí (srov. s. 22). Toto Arnoštovo dílko se člení do 150 oddílů (nazývaných *atomy*!) podle vzoru žaltáře (srov. s. 21).

A. Lenz ve třiceti kapitolách své knihy probírá tehdy aktuální (tj. na konci 19. století) učení o Panně Marii podle vymezených témat ve světle

⁸ Srov. VEBER, *Teolog – polemik Antonín Lenz (1829–1901)*.

Arnoštova *Mariale*. Druhá kapitola je věnována Mariině neposkvřenému početí (s. 39nn), kde autor píše také o často diskutovaných názorech sv. Tomáše Akvinského a Francisca Suáreze: je přesvědčen, že nejsou v rozporu s učením církve (srov. s. 41nn). Spis končí zdůrazněním mariánských encyklik papeže Lva XIII. (srov. s. 247nn), což této knize dodává na aktuálnosti a vážnosti.

6d. Antonín LENZ, *Rozjímání a výklady o litanii Loretánské*, Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna (J. Zeman a spol.), 1889, 540 s. (NKP; KTF UK; Aletti; Arcibiskupská knihovna Olomouc; Bibliotheca dominicana Olomouc). Velmi obsáhlý výklad jednotlivých invokací loretánských litaní, který nepostrádá ani solidnost a hloubku nauky, ani přístupnost a srozumitelnost křesťanskému lidu (což je také dáno tím, že ke každé invokaci se připojuje určitý příklad ze života svatých).

7. Josef RYDVAN,⁹ *Maria v Starém Zákoně předpověděna a předobrazena: S připojenou májovou pobožností a četnými písněmi mariánskými*, Praha: Cyrillo-Methodějská kněhtiskárna J. Zeman, 1880, 217 s. malého formátu (NKP; VKO; databáze Kramerius).

8. Placidus J. MATHON OSB, *Život nejblahoslavenější Bohorodičky Panny Marie a jejího panického chotě sv. Josefa, patrona církve svaté, dědice země české, ochránce císař. rodu Habsburků*, Brno: Knihovna rajhradských benediktinů, 1881–1884, 528 a 596 s. velkého formátu (NKP; KTF UK; MZK; Aletti). Autor knihy, známý rajhradský benediktin (narozen 1841, zemřel 1888), podává ve svém monumentálním díle velmi obsáhnou nauku, psanou čtivým způsobem. Nejprve představuje, jak jednotlivá starozákonní proroctví a předobrazy docházejí svého naplnění v Matce Boží. Zařazuje také kapitolu věnovanou předpovědím v pohanské mytologii (srov. sv. 1, s. 62nn).

Druhý díl první knihy spisu pojednává chronologicky o životě samotné Bohorodičky. V pasáži o rodičích Panny Marie a jejím dětství vychází z apokryfního evangelia Jakubova. Od s. 88 začíná důležitá pasáž věnovaná neposkvřenému početí, v níž se autor opírá o výše probranou mariologii Antonína Lenze. Od s. 110 se věnuje zasvěcení Panny Marie v jeruzalémském chrámu a slibu panenství. Pokud se týká sv. Josefa, autor zastává tradiční názor, že byl panicem před sňatkem, ve sňatku i po sňatku (srov. sv. 1, s. 130). Je zdůrazněno, jak se Panna Maria pod křížem stala matkou všech věřících. Věnuje se pozornost poměru Panny Marie

⁹ Narozen 1844, zemřel 1912.

k církvi (srov. sv. 1, s. 248–249) i jejímu životu po nanebevstoupení Ježíše Krista. Další velmi důležitá pasáž je zasvěcena tehdy dosud nedefinovanému dogmatu o nanebevzetí Panny Marie: autor však ukazuje, že tato pravda byla od nepaměti předmětem víry církve (srov. sv. 1, s. 275). Je zajímavé, že uvádí jako místo úmrtí pouze Jeruzalém, a nikoli maloasijský Efes (srov. sv. 1, s. 285). Za každou pasáží ze života Panny Marie následuje praktická aplikace do života každého křesťana.

Třetí díl první knihy této obsáhlé práce pojednává o úctě k Panně Marii a sv. Josefovi. Lze zde najít poučení o latrui a dulii (srov. sv. 1, s. 303) i pojednání o počátcích mariánské úcty ilustrovaných na freskách z římských katakomb. Pozoruhodná je část věnovaná církevním otcům (srov. sv. 1, s. 314nn), ekumenickým koncilům (srov. sv. 1, s. 321nn) a mariánským svátkům. Snoubenci Panny Marie, sv. Josefu, je věnováno více pasáží, zejména s. 481–528: připomíná se zde také důležitá role papeže bl. Pia IX. v posílení a doporučení svatojosefské úcty (srov. sv. 1, s. 482).

Druhá kniha tohoto spisu se věnuje mariánským poutním místům ve světě i v českých zemích. Na závěr je třeba vyzdvihnout krásnou vnější úpravu knihy: jedná se opravdu o výpravnou publikaci, vybavenou mnoha barevnými i černobílými ilustracemi.

9. Johann ACKERL, *Panna Maria lúrdská nebo kdo má pravdu? Obrana proti útokům evangelického superintendenta*, Brno: nákladem vlastním, 1892; 2. vyd. 1893, 201 s. malého formátu (NKP; MZK; VKO; Aletti; Arcibiskupská knihovna Olomouc; databáze Kramerius). Autor se vyhraňuje proti námitkám vzneseným ze strany protestantů, které byly uveřejněny v časopise *Evangelisches Vereinsblatt* (v 5. čísle v roce 1885). Klade do souvislosti lurdská zjevení a vyhlášení dogmatu o neposvrtném početí (srov. s. 64, 66). Proti námitkám vzneseným ze strany protestantů používá citátů z děl Martina Luthera, který podle autora v zásadě hájil učení o neposvrtném početí (srov. s. 66). Též poukazuje na množství zázraků. Ve zbytku knihy se věnuje kultu Panny Marie Lurdské a četným uzdravením na její přímluvu, a to vždy apologeticky laděným tónem (srov. s. 169nn).

10. František Albert STRNAD OP, *Sv. růženec a nejsvětější svátost: Třicet úvah o tajemstvích růžencových a nejsv. svátosti oltářní*, Olomouc: R. Promberger, 1898, 216 s. malého formátu (NKP; Arcibiskupská knihovna Olomouc; Bibliotheca dominicana Olomouc; databáze Kramerius). Autorem knihy je olomoucký dominikán (narozen 1865, zemřel 1898), který je především známý jako zpovědník nešťastného olomouckého arcibisku-

pa Theodora Kohna (a jako ten, kdo arcibiskupa udal v Římě, protože se domníval, že chce po něm vyobrazení zpovědního tajemství). V této knížce reaguje na výzvu papeže Lva XIII. z jeho růžencové encykliky *Supremi Apostolatus* (1883). O každém z patnácti tajemství růžence je pojednáno ve dvou kapitolách, čímž vzniká třicet katechezí pro májové pobožnosti.

11. Josef VÉVODA [= Josef JASANOVIČ],¹⁰ *Matka Boží v české poesii: Výbor umělých a národních básní o Matce Boží*, Olomouc: vlastním nákladem, 1913, 317 s. (KTF UK; MZK; VKO).¹¹ Antologie české poezie zaměřená na mariánskou tematiku. I když byla vydána až ve 20. století, přesto ji zařazujeme do naší bibliografie, protože obsahuje převážně tvorbu z 19. století.

3. PŘEKLADOVÉ KNIŽNÍ PUBLIKACE

1. [Johann P.] GILBERT, *Život a pocta neyblahoslaweněgssj Panny Marie, neyswětěgssj Rodičky Boží*, překladatel Václav Michal Pešina [rytíř z Čechorodu], Hradec Králové: Jan B. Pospjssil, 1841, 62 s. malého formátu (NKP).

2. TOMÁŠ KEMPENSKÝ, *Čtvero kněh o následovánj Panny Marie: Kniha modlitebnj a wzdělawacj we II oddjlech, sestavil Pantaleon Neumann*, Hradec Králové: Jan Hostiwjt Pospjšil, 1850, 391 s. (NKP; MZK; databáze Kramerius).

3. Johann Baptist HIRSCHER,¹² *Život Marie, neyblahoslawenějši Panny a Bohorodičky*, Pro matky a dcery československé všelikého stavu vzdělal i slavnosti a písne mariánské připojil Josef Boleslav Podstránský, Praha: Václav Hess, 1854, 271 s. (NKP; KTF UK).

4. Valentin WIERY,¹³ *Otázky a odpovědi na katolické učenj o neposskwrněném početj neyblahoslaweněgssj Panny Marie*, překladatel Jan Stárek, Hradec Králové: Jan Host. Pospjšil, 1855, 24 s. (NKP).

5. [BL.] PIUS IX., *Svatého Otce našeho Pia IX. Apoštolský list o věroučném rozhodnutí neposkvrněného početí panenské Rodičky Boží*, Litoměřice: [tisk Karla Vilíma Medaua], 1855, 22 s. (Národní muzeum Praha). Jedná se

¹⁰ Narozen 1864, zemřel 1927.

¹¹ 2. dopl. vyd.: Brno: Občanská tiskárna, 1928, 368 s.

¹² Narozen 1788, zemřel 1865.

¹³ Narozen 1813, zemřel 1880.

o český překlad bully *Ineffabilis Deus*, kterou papež bl. Pius IX. v roce 1854 vyhlásil dogma o neposkvrněném početí Panny Marie.¹⁴

6. Alban STOLZ, *Zdráwas Maria! čili Pozdravení neskončené: W kalendáři pro čas a věčnost co domluwa mezi dwouma očima, křesťanskému lidu ke wzděláni, oswícené luze ku pohorssení*, překladatel František Poimon, Brno: F. Poimon, 1864, 107 s. malého formátu (NKP; MZK; Aletti). Jedná se o volný překlad mariánské meditace ve své době velmi populárního duchovního autora a spisovatele Albana Stolze (narozen 1808, zemřel 1883).

7. Martin Boos, *Pravověřící katolik: Kterak se stala Maria, matka Páně, ospravedlněnou, svatou a blahoslavenou*, překladatel Václav Horký, Praha: Kněhkupectví křesťanských spisů, [187–?], 32 s. malého formátu (NKP).

8. Franz Edmund KRÖNES,¹⁵ *Zbožná rozjímání svatosvatého života Bohorodičky přeblahoslavené Marie Panny a písně, kterých použití lze při sv. pobožnosti Májové*, překladatel Josef Schwarz, Olomouc: Vlad. Žákovský, 1875, 73 s. malého formátu (NKP; MZK).

9. [Jean Xaver] GAGARIN SJ, *Církev ruská a Neposkvrněné Početí*, Studie o církvi ruské, 1, překladatel Josef Barták, Praha: Cyrillo-Methodějské kněhtiskárna (V. Macana), 1877, 32 s. (NKP; Aletti). Autorem publikace je ruský jezuita Jean Xaver (vlastním jménem Ivan Sergejevič Gagarin (narozen 1814, zemřel 1882) a jejím překladatelem Josef Barták (narozen 1842, zemřel 1878), o němž je na titulní straně knížky uvedeno, že je zámeckým kaplanem a knihovníkem v Cholticích, členem vědeckého odboru Akademie křesťanské v Praze a vydavatelem Studií o církvi ruské. Knížka chce českému čtenáři představit dogma o neposkvrněném početí Panny Marie jako ekumenickou problematiku. Český překlad vychází rok po uveřejnění francouzského originálu (1876). Již v předmluvě vyjadřuje Gagarin přesvědčení, že toto tajemství Mariina života je spojovacím článkem církve římské a ruské. Dále uvádí, že cílem studie je vystihnout stanovisko ruské církve k neposkvrněnému početí na základě liturgie a východní tradice (srov. s. 9). Na Východě se tato pravda nikdy nestala předmětem sporů jako na Západě, což si lze vysvětlovat trojím způsobem: 1. nikdy se touto otázkou nezabývali; 2. nauka o neposkvrněném početí byla vždy jednomyslně zavrhována; 3. byla všeobecně uznávána a nesetkala se nikdy s odpůrci (srov. s. 11). Pro vyřešení této otázky autor cituje z prací významných absolventů Kyjevské duchovní

¹⁴ Srov. nový český překlad této bully od prof. C. V. Pospíšila in *Nanebevzetí Bohorodičky ve světle dokumentů magisteria*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000, s. 21–42.

¹⁵ Narozen 1872, zemřel 1891.

akademie (srov. s. 12–17); dále věnuje pozornost starověrcům (či spíše staroobřadům – старообрядцы), kteří se od oficiálního pravoslaví odtrhli po Nikonově reformě bohoslužebných knih (srov. s. 17–20). Při rozboru liturgických textů se soustřeďuje na sémantickou analýzu epiteta *neporočnaja*, které podle něj neznamená pouze *bezúhonná*, ale také *ospravedlněná* (srov. s. 20). Autor uzavírá: „Stará církev ruská věřila, že Matka Boží, hledíc na zásluhy svého božského Syna, byla zvláštní milostí uchráněna hříchu dědičného“ (s. 29). Avšak tato pravá víra byla v Rusku vystavena neblahému vlivu racionalismu a protestantismu, a proto se v tomto ohledu pravoslavná věrouka změnila (srov. s. 27–28).

10. Sv. Alfons Maria de LIGUORI, *Chvály mariánské*, překladatel Vojtěch Šrámek, Praha: Cyrillo-Methodějské knihkupectví Gustav Francel, 1881–1886, 239 a 314 s. (NKP; KTF UK; VKO; Arcibiskupská knihovna Olomouc [2. díl]; databáze Kramerius). Klasické dílo významného světce, biskupa, učitele církve a zakladatele redemptoristů (narozen 1696, zemřel 1787), které již zaujímá pevné místo v dějinách mariologie.¹⁶ Po meditacích nad modlitbou *Salve Regina* následují úvahy o hlavních mariánských svátcích, o ctnostech Panny Marie, o invokacích loretánských litaní a některá další pojednání.

11. Martin ŘÍHA, *Poslední léta nejsvětější Panny Marie na světě*. Na základě originálu francouzského upravil Martin Říha, České Budějovice: nákl. vlastním, 1885, 255 s. (NKP; KTF UK); 2. opr. vyd.: Praha: Cyrillo-Methodějského knihkupectví (G. Francel), 1887, 382 s. (NKP; KTF UK; Aletti; Arcibiskupská knihovna Olomouc; databáze Kramerius). Autorem tohoto upraveného překladu blíže neurčeného francouzského originálu je českobudějovický sídelní biskup Martin Říha.¹⁷ Publikace je určená pro každodenní rozjímání při májových pobožnostech. Za místo zesnutí Bohorodičky je označen domek na hoře Sión (srov. s. 244).

¹⁶ Srov. studii významného mariologa, redemptoristy Clémenta DILLENSCHNEIDERA, *La Mariologie de S. Alphonse de Liguori*, Fribourg (Suisse): Studia Friburgensia, 1931, která je celá zasvěcena této knize sv. Alfonse.

¹⁷ Žil v letech 1839–1907 a českobudějovickým biskupem byl v letech 1885–1907. Srov. Milan M. BUBEN, *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, Praha: Logik, 2000, s. 283–284. Tamtéž, s. 283, se uvádí: „Napsal řadu prací podle francouzských a italských předloh.“

4. PŘEHLED STUDIÍ A ČLÁNKŮ Z ČKD

1. Josef W. KAMARÝT, „Chwála Marie,“ ČKD 3, č. 3 (1831).
2. Jan Nepomuk ZIMMERMANN, „Kdy a kde se započala slavnost navštívenj Panny Marie,“ ČKD 4, č. 2 (1832): 268–273.
3. Vincenc ZAHRADNÍK, „Katechesj o pozdrawenj andělském,“ ČKD 4, č. 4 (1832).
4. „Sedmero radostj panny Marie,“ ČKD 8, č. 4 (1835): 641–655, 666–672.
5. Wogtěch HRON, „O neporušeném panenstwj B. R. B. Marie Panny,“ ČKD 10, č. 4 (1837): 537–557.
6. Emmanuel DOLEŽAL, „Kázanj k slavnosti narozenj Panny Marie,“ ČKD 15, č. 1 (1842): 68–86.
7. Vojtěch ZUMAN, „Na den na nebe wzetj blahoslawené Panny Marie,“ ČKD 16, č. 3 (1843): 503–520.
8. „Litanie,“ ČKD 18, č. 3 (1845): 597–598.
9. Wáclaw Alexandr POHAN, „Obrana růžencowé pobožnosti,“ ČKD 20, č. 2 (1847): 118–133, 312–323.
10. Jan SÍKA, „Neposkvrněné početí blahoslawené Panny Marie, Rodičky Boží,“ ČKD 39, č. 4 (1866): 246–277.
11. Klement BOROVÝ, „Úcta Neposkvrněné Rodičky Boží v církvi katolické,“ ČKD 39, č. 5 (1866): 397–399.
12. Karel HÁJEK, „Úcta bl. Rodičky Boží,“ ČKD 43, č. 4 (1870): 307–311.
13. František BAUER, „Eusebia Sofronia Hieronyma, kněze Stridoňana, o ustavičném panenství blah. P. Marie proti Helvidiovi kniha jedna,“ ČKD 50, č. 3 (1877): 161–178, 257–279.
14. Josef DUDYCH, „Neposkvrněné Početí Marie Panny,“ ČKD 51, č. 7 (1878): 498–510.
15. Josef RYDVAN, „Slavnost Zvěstování blah. Marie Panny,“ ČKD 53, č. 2 (1880): 108–114.
16. Josef RYDVAN, „Nanebevzetí blahoslawené Marie Panny,“ ČKD 62, č. 10 (1889): 595–606.
17. Jan BLOKŠA, „Panna Maria u Dante Alighieriho,“ ČKD 65, č. 7 (1892): 403–419.
18. Antonín SKOČDOPOLE, „Sociální nauky křesťanské o růženci,“ ČKD 66, č. 10 (1893): 599–601.
19. Antonín PODLAHA, „Zemřela a byla pochována Panna Maria v Jerusalémě či v Efesu?“ ČKD 68, č. 9 (1895): 559–560.

20. Antonín PODLAHA, „Zapovězený způsob vyobrazování P. Marie,“ ČKD 68, č. 9 (1895): 562.
21. Antonín PODLAHA, „Svátek Zvěstování Panny Marie,“ ČKD 68, č. 9 (1895): 562–563.
22. Antonín PODLAHA, „Etymologie jména ‚Maria‘,“ ČKD 69, č. 1 (1896): 43–44.
23. Antonín PODLAHA, „Stáří litanie Loretánské,“ ČKD 71, č. 6 (1898): 383–384
24. František SYLLABA, „Madonna pohanského světa v messiášských mytech a pověstech,“ ČKD 71, č. 9–10 (1898): 521–533, 606–619.
25. Josef HAVRÁNEK, „Tklivý důkaz úcty Mariánské z dějin českých,“ ČKD 72, č. 9 (1899): 559–560.
26. Jan Nepomuk SEDLÁK, „Sv. Josef, pěstoun Páně, v apokryfických evangeliích: Studie ze staré literatury křesťanské,“ ČKD 73, č. (1900): 161–168.

ZÁVĚREČNÉ SHRNUTÍ A ZHODNOCENÍ

Ve své studii jsme se pokusili nastínit bibliografický přehled české mariologické (a mariánské) reflexe 19. století. I když jsme se snažili o úplnost, musíme konstatovat, že zůstává ideálem, k němuž jsme se pokoušeli přiblížit. Jistě budou možná případná další budoucí doplnění.

Při celkovém hodnocení české mariologie 19. století můžeme říci, že z hlediska tematického je zde velmi výrazné zastoupení pojednání o neposkvrněném početí Panny Marie, což je bezesporu dáno jejím dogmatickým vyhlášením v roce 1854. Z hlediska metodologického převládají publikace devociálního charakteru. Z jejich množství jsme se snažili vybrat ty, které mají solidní teologický základ. Zdůraznění mariánské úcty nechybí ani v knihách vysloveně teologických, jako jsou např. mariologické studie Antonína Lenze. Jak však bylo již konstatováno v úvodu našeho článku, toto zaměření ke zbožnosti nelze v teologickém bádání o Panně Marii hodnotit jako něco méněcenného, neboť při formování mariologie hrají *sensus fidei* a mariánská zbožnost nesmírnou důležitost. Můžeme zde s určitou nadsázkou říci, že *doctrina sequitur pietatem* („nauka následuje zbožnost“). Navíc v případě mnoha knih, o kterých jsme referovali, se tato zbožnost a jakési duchovní „pomazání“ snoubí s vě-

deckou teologickou solidností. Jedná se tedy o propojení teologie a duchovního života, potřebné a žádoucí v 19. století stejně jako v naší době.

Máme-li probrané publikace jistým způsobem ohodnotit a „oznámkovat“, dá se říci, že nejlepšími jsou zřejmě *Mariologie čili učení církve katolické a v církvi chované o Matce Boží* od Antonína Lenze a *Život nejblahoslavenější Bohorodičky Panny Marie a jejího panického chotě sv. Josefa* od Placida J. Mathona OSB. Mathonovo monumentální dílo, opravdová bohatá studnice vědomostí a různých informací, je více důstojným představitelem pozitivní teologie čili *auditus fidei*, zatímco Lenzova kniha je spíše spekulativního charakteru neboli zaměřena k *intellectus fidei*: samozřejmě v obou případech se nejedná o nic výlučného, takže u Mathona nechybí spekulace ani u Lenze prvky *auditus fidei*. Obě díla by si zasloužila podrobnější prozkoumání a zpracování. Jak už bylo naznačeno výše, Lenzovi jako jedné z nejvýraznějších postav české teologické scény 19. století byla sice nedávno věnována zasloužená pozornost, ale ta se v podstatě omezila jen na jeho dílo *Anthropologie katolická*,¹⁸ zatímco jeho mariologie zůstává prozatím „pole neorané“. O to více to platí o Mathonovi. Pro větší pozornost, která by měla být věnována jeho dílu, mluví i skutečnost, že se jedná pravděpodobně o nejzralejší teologickou úvahu o sv. Josefovi,¹⁹ které je jinak v české teologické produkci 19. století spíše poskrovnu.

Z našeho přehledu je patrné, že mariologie byla v 19. století v českých zemích živá. I to je potvrzením známého úsloví Bohuslava Balbína SJ: „Čechové byli milí Panně Marii a Panna Maria byla milá Čechům.“

The Czech Mariological (and Marian) Bibliography of 19th Century

Key words: Theology; History of Czech theology; Mariology; Virgin Mary; 19th century

Abstract: The proposed study presents research on Czech mariology of the 19th century. After a methodological introduction, three parts are proposed: the first one containing an annotated bibliography of Czech Marian books from the 19th century; the second one containing an annotated bibliography of Marian books translated into Czech in this century; the third one consisting of a survey of articles from the revue *Časopis katolického duchoven-*

¹⁸ Srov. VEGER, *Teolog – polemik Antonín Lenz (1829–1901)*.

¹⁹ Zvláště v románských zemích se v této souvislosti hovoří o *josefologii*, a to podle vzoru christologie a mariologie.

stoa from this century. The study is concluded by a synthetical review and evaluation of the afore-mentioned Marian literature.

PhDr. Štěpán M. Filip OP, Th.D.
Katedra systematické teologie
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc